

SCRÚDÚ NA hARDTEISTIMÉIREACHTA, 1996

GAEILGE - ARDLEIBHÉAL - PÁIPÉAR I
(200 marc)

DÉ LUAIN, 10 MEITHEAMH - MAIDIN, 9.30 go dtí 12.00

(Ní mór do na hiarrthóirí cúram a dhéanamh de chruinneas na teanga. Cailfear marcanna trí bheith faillíoch ann.)

Gach ceist (1, 2 agus 3) a fhreagairt.

1. Aiste a scríobh ar **cheann amháin** de na hábhair seo. (100 marc)
- [N.B. Ní gá dul thar 3 leathanach (600 - 700 focal) nó mar sin.]
- (a) Fadhb *idirnáisiúnta* a bhfuil an-spéis agam inti.
- (b) An ceol - a thábhacht i saol an duine, dar liom.
- (c) "An ríomhaire - níl teorainn lena bhuanna" - an ffor sin, an dóigh leat?
- (d) Chonaic tú fógra san iris **Mahogany Gaspípe** ag iarraidh ar dhaltai Ardteistiméireachta ailt a scríobh ar an téama **Aoibhinn Beatha an Scoláire**. Bronnfar duais £200 ar an iarracht is fearr. Scríobh an t-alt a chuirfeá féin chuig an eagarthóir ar an téama sin.
- (e) Scríobh an chaint a dhéanfa - i ndíospóireacht scoile - ar son **nó** in aghaidh an rúin seo a leanas:-
- "Is buntáiste mór é gur oileán í Éire."*
- (f) Scéal **nó** aiste a cheapadh a mbeadh an seanfhocal **An Rud is Annamh is Iontach** oiriúnach mar theideal air.

2. Freagair **A** agus **B**. [30 marc]

A (20 marc)

Athscróbh na sleachta anseo thíos ag tosú le "Dúirt Bríd le Séamas" nó le "Dúirt Séamas le Bríd", de réir mar a oireann.

- (i) "Is aoibhinn liomsa an t-amhrán sin, a Shéamais," arsa Bríd, "is é an t-amhrán is fearr dá bhfuil ar an diosca é."
- (ii) "Is breá liomsa é chomh maith, a Bhríd," arsa Séamas, "agus má thugann tusa an diosca ar lasacht dom déanfaidh mé cóip de sa bhaile."
- (iii) "Ná bíodh buairt ar bith ort faoi sin, a Shéamais," arsa Bríd, "tabharfaidh mé duit é agus fáilte."

B (10 marc)

Athscróbh do rogha cúig cinn de na habairtí seo thíos agus cuir focal (*nó* focail) a oireann don chiall sa bhearna i ngach cás.

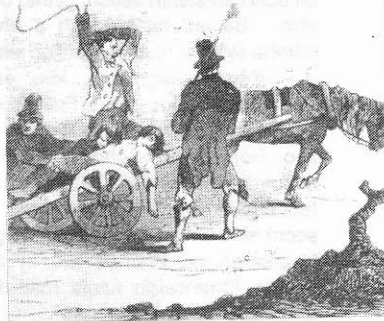
- (i) "Go beo ar an am seo arís!"
- (ii) Ní raibh an rogha againn ach cur suas leis.
- (iii) Bhí lúcháir cuimse uirthi nuair a bhain sí an duais.
- (iv) "Ná ormsa é má chaill sibh."
- (v) "Bhí siad i Éireann níos fearr sa dara leath, cheap mé."
- (vi) Tosach maith na hoibre!
- (vii) "Ní bheinn ag súil mhalairt ó dhuine mar é."
- (viii) Bhí titim na hoíche ann nuair a bhaineamar scríbe amach.
- (ix) Ní raibh d'ábhar acu go ceann i bhfad ach an marú gránna úd.
- (x) Baineadh geit chomh mór sin as gur nár chaill sé a mheabhair.

Léigh an sliocht seo a leanas agus freagair na ceisteanna a ghabhann leis. [Bíodh na freagraí i d'fhocail féin, oiread agus is féidir leat.]

AN GORTA MÓR - SÚIL SIAR!

Ba é an Gorta Mór sa tír seo céad is caoga bliain ó shin an tubaiste ba mheasa dár tharla riamh sna hIleáin seo, agus is lomá sin bealach ina bhfuiltear á chomóradh faoi láthair. Craoladh sraith de cheithre chlár, mar shampla, ar RTÉ tamall ó shin, sraith an-spéisiúil faoi ghnéithe éagsúla den tréimhse úd. Eagraíodh ceolchoirm speisialta sa Cheoláras Náisiúnta i mBaile Átha Cliath dar theideal *Slad agus Slánú*, ceolchoirm a raibh léiriú inti ar scéal beatha clainne amháin a mhair le linn an Ghorta. I gcomhthéacs na n-imeachtaí comórtha seo ar fad ba mhaith ab fhíú do dhuine, dar liom, súil a chaitheamh arís ar an gcaibidil chórraitheach faoin nGorta úd atá ag an Athair Peadar Ó Laoghaire ina leabhar cáiliúil, *Mo Scéal Féin*. Éist leis an sliocht seo as:

"D'iompáigh an drochshaoil gach aon rud taobh síos suas. Agus rud ab iontach, is iad na feirmeoirí móra láidre a thit ar dtús. An té nach raibh aige ach an fheirm bheag ní raibh cíós mór ná glaonna móra air roimhe sin. Níor dheacair dó anois cúbadh chuige beagáinín eile. Ach an té a raibh an fheirm mhór aige bhí taithí ar an mbeatha chostasach aige. Nuair a tháinig an t-athrú saoil stad toradh na feirme láithreach. Bhí an chailliúint rómhór agus na glaonna rómhór. Níorbh fhéidir iad a fhreagairt agus scuab siad dá bhoinn é. Na daoine a chaillleadh a gcuid talaimh, ní bhíodh le déanamh acu ach dul ag iarraidh déirce. Ní fada a bhídís ag iarraidh na déirce nuair a thagadh breoiteacht orthu agus d'fhaighidís bás. Go minic, nuair a bhíodh an t-ocrais dian orthu, chaithidís éirí agus aghaidh a thabhairt ar theach comharsan éigin a bhíodh, b'fhéidir, chomh dealbh leo féin, féachaint an bhfaighidís lán béil de rud éigin le n-ithé a bhainfeadh an bhuile ocrais díobh."

● **Scéitsí a rinneadh le linn an Ghorta**

Agus éist leis an ngiota seo aige: "Tháinig an gorta agus b'éigean do Phádraig agus dá bhean agus don bheirt leanbh a bhí acu, Síle agus Diarmaidín, imeacht síos go Maigh Chromtha agus dul isteach i dteach na mbocht. An tuisce a bhí siad istigh ann scaradh iad go léir ó chéile. Cuireadh an t-athair i measc na bhfeair, an mháthair i measc na mban, Síle i measc na gcaillíní agus Diarmaidín beag i measc na leanaí óga. Bhí an teach go léir, agus a raibh de dhaoine bochta ann, múchta le gach aon saghas drochbhreiteachtaí. Ní bhíodh sí dá leath sa teach. Ní dhéanadís, an méid nach bhféadadh dul isteach díobh, ach iad féin a shíneadh ar phort na habhann taobh thíos den droichead. D'fheictís ansin iad gach aon mhaidín tar éis na hoíche, agus iad sínte ina sraitheanna ann. Thagtaí ar ball agus thógtaí an chuid díobh nach mbíodh aon chor á chur díobh acu, agus thugtaí i dtucaillí iad suas go háit a raibh poll mór domhain leathan ar oscailt dóibh, agus chuirte síos sa pholl sin i dteannta a chéile iad. Dhéantaí an rud céanna leis an méid a bhíodh marbh istigh sa teach díobh tar éis na hoíche. Ní rófhada tar éis dul isteach dóibh gur tháinig an bás ar Dhiarmaidín. Caitheadh in airde ar an trucaill an corp beag agus tugadh suas go dtí an poll mór é, agus caitheadh isteach ann é i dteannta na gcorp eile. Níorbh fhada gur lean Síle Diarmaidín....."

Níl amhras ná gur croí cloiche a bheadh ag an té nach gorrófaí ag an insint sin. Fágaimis an focal scoir ag an Athair Peadar féin - "Sin mar a bhí an scéal an uair sin, go gránna agus go fuafar agus go déistineach, mórthimpeall na háite inar tógadh mise, agus tuigim go raibh an scéal ar an gcuma chéanna díreach mórthimpeall na hÉireann go léir."

- (i) Cén t-eolas atá sa *chéad alt* i dtaobh **dhá** bhealach inar comóradh an Gorta Mór tamall ó shin? (8 marc)
- (ii) (a) "Is iad na feirmeoirí móra láidre a thit ar dtús." Cén míniú atá sa *dara halt* ar an bhfáth a bhí leis sin? (5 mharc)
- (b) Cad a bhí i ndán dóibh siúd a chaill a gcuid talaimh? (3 mharc)
- (iii) Tá cur síos an-bheoga sa *tríú halt* ar theach na mbocht Mhaigh Chromtha agus ar shaol na ndaoine ann aimsir an drochshaoil. Luaigh **trí** mhórhpointe as an gcur síos sin. (9 marc)
- (iv) Mínigh go cruinn *gach ceann* de na focail/leaganacha a bhfuil líne fúthu sa sliocht. (10 marc)

Léigh an sliocht seo a leanas agus freagair na ceisteanna a ghabhann leis. [*Bíodh na freagraí i d'fhocail féin, oiread agus is féidir leat.*]

MAR A BHÍ - MAR ATÁ !

I gcroílár shléibhte na bPiréiní atá **Andóra** - an stát is lú agus is scoite amach san Eoraip, agus é, chomh maith, ar cheann de na stáit is sine ar domhan. Níl fiú an dá chéad míle ceamach faoi, agus gan de dhaonra ann ach thart ar leathchéad míle duine. Sna gleannta cúnga a luíonn idir na sléibhte arda a chónaíonn an formhór mór acusan. Bhí na sléibhte sin faoi bhrat sneachta (mar a bhíonn ar feadh seacht mí in aghaidh na bliana) nuair a bhí mé ann roinnt seachtainí ó shin. Foinse saibhris iad na sléibhte sin do mhuintir **Andóra**. Plódaíonn na mílte cuairteoirí (go leor Éireannach ar mo nós féin ina measc!) isteach chucu, sa gheimhreadh go háirithe, ar shaoire sciála.

Ach tá foinse saibhris eile in **Andóra**. Stát saor ó dhleacht is ea é, agus is geall le hollmhargadh leathan í an tír anois a mheallann na sluaite ón bhFrainc agus ón Spáinn chun earraí leictreacha, biotáille agus tointíní a cheannach go saor. D'fhéadfaí an leasainm úd a thug Napóilean ar mhuintir Shasana, "náisiún siopadóirí", a ghreamú chomh maith céanna de mhuintir **Andóra**. Tá an phríomhchathair, *Andorra la Vella*, nasctha leis na bailte in aon ghleann léi sa chaol gur lárionad ollmhór siopadóireachta an áit sin ar fad. Bíonn na bóithre chomh plódaíte sin le carranna go nglaítear "an lárionad páirceála is airde san Eoraip" go tarcaisneach ar **Andóra**.

● Sciáil sna Piréiní !

A mhalairt de scéal a bhí ann leathchéad bliain ó shin. Bhí **Andóra** an t-am sin ionann is deighilte ón gcuid eile den domhan. Ba iad an talmhaíocht agus an smuigleáil na príomhshilte beatha a bhí ag na daoine. Ba thraidisiúin iad sin a chuaigh siar go dtí bunú an stáitín seacht gcéad bliain ó shin. Ba iad na Múraigh a bhí ann roimhe sin ach nuair a bhailigh siad san leo d'éirigh aighneas idir easpag Spáinneach agus cunta Francach faoi úinéireacht an stráice shléibhtiúil talún seo. Réitíodh an t-achrann i 1278 nuair a tugadh neamhspleáchas don limistéar faoi chomh-ardtiarnas na beirte. Tá an socrú sin i bhfeidhm fós bíodh is gurb é Uachtarán na Fraince atá in áit an chunta Fhraincigh anois mar dhuine den bheirt "chomhphrionsa".

Ach tháinig athrú ar thraidisiúin na tíre le fás na turasóireachta agus na trádála saor ó dhleacht. Anois tá cultúr na nAndórach báite faoi thonn na dturasóirí a dhoirteann anuas ar an stát ina milliúin gach bliain. Is mionlach iad na hAndóraigh ina dtír féin i láthair na huairé, gan iontu ach an ceathrú cuid den daonra. Catalónaigh, agus Spáinnigh eile, 60% den daonra, agus Fraincigh den chuid is mó atá san fhuilleach. Níl amhras, dá thoradh sin uile, ná go bhfuil teanga - an Chatalóinis - agus cultúr dúchais na príonsachta seo i mbaol a mbasctha. Is í an Chatalóinis fós, ar ndóigh, príomhtheanga na gnáthmhuintire agus teanga oifigiúil an stáit, agus tá tréanarrachtaí ar siúl i gcónaí ag na húdaráis ar mhaithe leis an teanga dhúchais agus an cultúr a ghabhann léi a chaomhnú agus a chur chun cinn.

Bhraith mé féin, áfach, gur tír gan anam é **Andóra** - nár thada é ach soláthraí earraí saor ó dhleacht agus áit súgartha do thurasóirí. Bhain mé taitneamh, agus ardtaitneamh, as an sciáil ach ní raibh aon aiféala orm nuair a d'fhág mé an tír bheag seo a bhfuil a hoidhreacht á díol aici, dar liom, le lucht gaimbín.

(as alt san *Irish Times*
le **Liam Mac Uistín**)

- (i) (a) "Foinse saibhris iad na sléibhte sin." Insint an-ghairid a thabhairt ar a bhfuil i gceist ansin. (4 mharc)
- (b) "Tá foinse saibhris eile in **Andóra**." Insint an-ghairid a thabhairt ar a bhfuil i gceist ansin. (4 mharc)
- (ii) "Réitíodh an t-achrann i 1278." Cén t-achrann a bhí ann agus cén réiteach a dtángthas air? (8 marc)
- (iii) Is ag caint ar theanga (an Chatalóinis) agus ar chultúr **Andóra** bheith i mbaol atá an scríbhneoir sa cheathrú agus sa chúigiú halt. Luaigh trí mhórpoinnte atá aige faoin ábhar sin. (9 marc)
- (iv) Míneigh go cruinn gach ceann de na focail/leaganacha a bhfuil líne fúthu sa sliocht. (10 marc)